

Barcelona i l'art d'acció - Quadern de les idees, les arts i les lletres

quaderndelesidees.press/barcelona-i-lart-daccio/

Aquest curs 2012-2013 destacades institucions artístiques de Barcelona han presentat programacions relacionades amb l'art d'acció. Entre d'altres, la Fundació Miró, amb la mostra Explosió! El llegat de Jackson Pollock, una mirada a l'impacte de l'*action painting* sobre l'art d'acció; la Fundació Tàpies, amb la presentació del projecte Re-act. Feminism #2– a performing archive, un arxiu de fotografies i vídeos focalitzat en les dones *performers*; i l'Arts Santa Mònica, amb la mostra *Interiorisme / accionisme*, una aproximació original a l'obra de Jordi Benito (1951-2009) com a artista d'acció i d'instal·lació, i com a dissenyador de mobles i interiorista. Bones notícies per a una pràctica artística tan arrelada al país com menystinguda per les institucions.

La mostra *Explosió! El llegat de Jackson Pollock*, comissariada per Magnus af Petersens i organitzada pel Moderna Museet d'Estocolm i la Fundació Miró de Barcelona, pren com a referència un text històric: *El llegat de Jackson Pollock*, escrit per Allan Kaprow l'any 1956. Kaprow, que poc després donarà al món un mot de fortuna per a l'art contemporani, el *Happening*, veu en els pintors de l'*action painting* americana, i en Pollock al davant de tots, una tipologia d'artistes que, com a revolta als límits del llenguatge pictòric, practicaven una mena d'"antipintura" en eliminar tota distància entre pintor i pintura. L'acte de pintar de Pollock i els seus col·legues té una naturalesa física i atzarosa que compartien el grup japonès Gutai, Allan Kaprow, i altres pares de la *performance* com els accionistes vienesos, els quals conduïrien l'art d'acció vers propostes noves d'art viu, efímer i processual.

Aquesta és la base sobre la qual es desplega la proposta expositiva *Explosió!*, una mostra de pintures i objectes íntimament relacionats amb l'art d'acció. A *Explosió!*, l'acció es presenta com un estat límit en l'àmbit de les arts plàstiques. Una pintura expandida, podríem dir parafrasejant Beuys, amb la particularitat que, en ser una mostra petita en relació amb la diversitat de propostes i l'extensió històrica i geogràfica que abraça, resulta còmoda de transitar i pedagògica, si bé ens recorda una altra mostra històrica i monumental que es va presentar al MACBA l'any 1998, *Out of actions*, que també partia de Jackson Pollock i l'*action painting*, com a referència d'un art d'acció.

En tot cas, l'exposició de la Fundació Miró, malgrat que és més petita, aporta un capítol particular i interessant sobre el grup japonès Gutai, fundat l'any 1954 i pioner en l'art d'acció com un art "concret", una paraula que en el nostre vocabulari tradueix el concepte japonès Gutai.

Ambdues mostres, *Out of actions* abans i *Explosió!* ara, també es poden llegir com una rèplica a una exposició encara més antiga que, en el seu moment, va ser més que una exposició temporal perquè va presentar una mirada ideològica sobre l'art modern. Parlem de la mostra i el catàleg *L'art després del diluvi* (Fundació "la Caixa", Barcelona, 1995), comissariada per Thomas Messer, que havia estat, durant molts anys, director del Guggenheim de Nova York. Segons Messer, aquest diluvi que va ser la Segona Guerra Mundial aportaria molta matèria, expressionisme pictòric, teles cremades i estripades, pintures gotejant i tota mena de tècniques atzaroses i de difícil control, però res que puguem anomenar art d'acció; és a dir, segons el seu punt de vista, Yves Klein, Crhisto, Joseph Beuys, Piero Manzoni, Niki de Saint Phalle, George Mathieu, Hermann Nitsch, Günter Brus etc., són bàsicament pintors i escultors. Tampoc hi ha dones a les llistes de Messer, fet significatiu si tenim present que és precisament a través de l'art d'acció que les dones artistes prenen un protagonisme relatiu a partir dels anys 60 i 70.

Explosió! i *Out of actions*, tot i ser exposicions que no renunciïn a la pintura —cal dir que la mantenen en un primer pla—, reconeixen l'art d'acció com a procediment artístic, una nova forma d'entendre l'art que esdevindrà substancial des de la major part de propostes artístiques de la segona meitat del segle XX. En la mesura que l'art d'acció es deslliura de la pintura i l'objecte, serà entès i explicat des de les tesis dominants, com una pràctica artística neo-escènica. No és aquesta la tesi de lectura que presenta la mostra *Explosió!*, excepte pel fet anecdòtic que l'única activitat programada entorn de l'exposició va estar relacionada amb la programació *Secció Irregular* del Mercat de les Flors. Aquesta anècdota, però, ens remet a una altra de les grans exposicions entorn de l'art d'acció presentades a Barcelona, en la qual, ara sí, la tesi teatral respecte de l'art d'acció s'expressava amb tota rotunditat, tal com es feia palès en el títol de la mostra: *Un teatre sense teatre* (MACBA 2007). Una història de l'art d'acció del segle XX que, de fet, no dóna crèdit a l'art d'acció. Sobre aquesta qüestió, va resultar molt eloqüent el programa d'activitats relacionades amb l'exposició: un ampli calendari de visites comentades a càrrec de pintors, escultors, coreògrafs, cineastes, poetes, etc., però cap artista d'acció. Aquesta no és una qüestió nova. De fet, el manual per excel·lència de l'art d'acció, *Performance art* (1979) de Roselee Goldberg, abona aquesta tesi escènica de l'art d'acció. Sobre aquesta qüestió, la publicació *Art action 1958-98* editada per l'artista Richard Martel al Quebec i traduïda per les Edicions de l'IVAM, *Arte acción 1958-1998 Documentos 10*, València 2004, no deixa de ser una rèplica a aquesta tesi dominant.

Reprement el nostre comentari respecte de la mostra *Explosió!* de la Fundació Miró, hem de dir que ens ha deixat un catàleg bonic amb il·lustracions a tota plana que són molt d'agrar. Amb tot, no deixa de ser curiós que, entre tots els autors representats, tan sols hi trobem la solitària presència local amb l'artista Àngels Ribé. Això sí, visualment

ben acompanyada en el catàleg per l'artista d'acció Ana Mendieta, encara que una mica descol·locada entre tanta matèria desbordada. Tractant-se d'una coproducció, potser hauria estat oportú afegir la presència de Jordi Benito (entre altres artistes representatius de l'art d'acció), que precisament va presentar a la Fundació Miró una de les seves grans i sagnats *performances* l'any 1979 amb el sacrifici d'una vaca en el denominat Espai 10. També sorprèn l'absència de les accions del grup ZAJ.

Hi ha un detall documental en l'exposició *Explosió* molt problemàtic. Ens referim al fet que l'únic fotògraf de l'exposició que rep un reconeixement artístic és Hans Namuth, per les seves famoses fotografies de Jackson Pollock pintant amb la tècnica del *dripping*. No es diu res dels altres fotògrafs que documenten les accions de l'exposició. En les pàgines dels crèdits del catàleg es relacionen els arxius i les agències que han facilitat la imatge, mentre que, curiosament, el *copyright* s'atorga als artistes d'acció i no als fotògrafs que les han documentades.

La mostra itinerant *Re-act. Feminism #2- a performing archive*, comissariada per Bettina Knaup i Beatrice Ellen Stammer, aposta per l'art d'acció fet per dones artistes des d'una perspectiva: l'arxiu fotogràfic i videogràfic, entès com una eina que permet una aproximació oberta i polidireccional als documents de l'esmentat arxiu. La idea és senzilla i efectiva: una exposició-arxiu oberta a multitud d'activitats relacionades amb els seus continguts i en creixement continu gràcies a la itinerància per diverses ciutats: ha passat pel Centro Cultural Montehermoso de Vitòria, per Polònia, Croàcia, Dinamarca i Estònia, i havent passat per la Fundació Tàpies de Barcelona acabarà a Berlín.

Els mobles contenidors-dispensadors de l'arxiu estan integrats en les mateixes capsas d'embalatge en què viatgen, una idea pràctica i econòmica en molts sentits. En cada etapa de presentació en una ciutat, les comissàries procuren incrementar l'arxiu amb noves aportacions contactant amb les persones adequades en cada lloc. Hi ha, però, una buidor minimalista a les parets de les sales de la Fundació Tàpies que acullen l'arxiu, una buidor que sols es trenca amb les ponències i projeccions. Les parets blanques semblen una resposta neutra davant la quantitat ingent de documents possibles que cal

Acció de Jordi Benito escrivint amb la seva pròpia sang a la Virreina de Barcelona, dins el cicle *L'acció contra l'acció* comissariat per Carles Hac Mor i Ester Xargay l'any 1996. Fotos i composició de Joan Casellas (Arxiu Aire).

destacar o visibilitzar. Darrere aquesta neutralitat s'albiren algunes problemàtiques administratives i econòmiques directament relacionades als documents aplegats, que ho són com a préstecs de consulta més que no d'exposició i reproducció. I aquí apareix el vell fantasma del *copyright* i la picabaralla entre el document i l'obra, l'original i la còpia.

L'arxiu *Re-act. Feminism* presenta encara un altre problema que d'entrada és *invisible*, tot i que n'afecta la capacitat crítica. Ens referim a la desaparició del context on les *performances* recollides tenen lloc. Les obres es presenten com a treballs individuals que responen a determinades qüestions explícites o implícites. En l'índex de possibilitats de recerca, veiem diversos temes des dels quals accedir als continguts: el cos, la violència, l'objecte, per ordre alfabètic, etc.. Cap, però, ens remet a les relacions de grup, fet cabdal si tenim present quines són les formes d'organització de l'art d'acció, molt sovint, l'autogestió dels propis artistes. Tampoc es mostren referències d'on van tenir lloc aquestes accions, ni en quin context es van dur a terme: en un festival autogestionat, en un cicle museogràfic, al carrer de forma espontània. No es parla de qui va organitzar i com es va fer cada esdeveniment, etc. Així mateix, hi manquen els ítems complementaris en relació amb les accions, com ara els programes de mà, el catàleg, els pamflets, els cartells, etc.

Finalment, també voldria remarcar que l'arxiu, com a exposició temporal, no pot mantenir la neutralitat, i per funcionar ha de destacar algunes coses, algunes artistes. *Re-act. Feminism* a Barcelona ha destacat les artistes Esther Ferrer, Monica Ross, la Ribot, Bojana Kunts, Itziar Okariz i Antonia Baehr. Aquesta darrera és la imatge solitària de tot plegat, ja que apareix al cartell de l'exposició, àmpliament difós pels carrers més centrals de la ciutat. Una opció clarament escènica. *Re-act. Feminism* ha buscat obrir-se a la ciutat col·laborant amb la UB, el Mercat de les Flors, la Bonnemaison i el festival FEM, comissariat per l'artista Denys Blacker, l'únic festival de dones *performers* a l'Estat espanyol. Un contacte imprescindible que malauradament quasi no s'ha fet visible.

D'altra banda, de les aproximadament 160 artistes de 59 països aplegades en l'arxiu, hi trobem vuit artistes de l'Estat espanyol, Cabello/Carceller, Nieves Correa, Esther Ferrer, Fina Miralles, Itziar Okariz, la Ribot i Maria Ruido. És una bona representació si tenim present que la majoria de països hi són representats amb una o dues artistes. Tanmateix, sembla una anomalia que cal corregir si considerem que mitja dotzena de països ocupen el 50% del total amb, per exemple, 38 artistes dels EUA i, en canvi, una sola representant del Japó, Yoko Ono (que també ho és dels EUA). Fetes aquestes consideracions crítiques, s'ha de dir que *Re-act. Feminism* és un bon projecte, una forma pràctica i oberta de difondre i discutir l'art d'acció i tot el que l'envolta, una idea que cal seguir.

Ens falta comentar el projecte expositiu *Interiorisme / accionisme* de l'Arts Santa Mònica, una curiosa presentació de l'artista i accionista Jordi Benito, comissariada per Joaquim Pibernat. Aquesta petita exposició presenta de forma succinta, però prou contundent i barroca (molt al gust de Benito), les tres grans passions de l'artista i

performer: l'accionime físic, ritualista i radical amb que va assolir notorietat des de els anys 70 —tot i essent un dels artistes més joves del POCC¹. Les instal·lacions permanents i efímeres, sovint conseqüència directa o indirecta d'una acció. Amb aquestes instal·lacions, Benito va assolir una certa presència en el mercat i les col·leccions els anys 80. La tercera passió de Jordi Benito fou la producció de mobles i el disseny d'interiors amb el qual es guanya la vida. El treball com a ebenista-interiorista de Benito, que molts desconexíem, va tenir una projecció inesperada a certs bars i restaurants, els quals tenien instal·lacions de Jordi Benito fetes especialment per a cada lloc i espai.

La mostra de l'Arts Santa Mònica harmonitza equilibradament les tres activitats de Jordi Benito, que en alguns moments assoleixen una sintonia plena, com en el cas de les lleixes fetes amb tapes de piano, que Benito va utilitzar molt sovint en les accions i instal·lacions. El catàleg, però, se centra en l'aplec de la curiosa producció de l'ebenista-interiorista que va ser Benito. Aquesta exposició és l'inici d'un merescut reconeixement a una de les figures més emblemàtiques de l'art d'acció i d'instal·lació al nostre país, i tindrà continuïtat al Museu de Granollers, la ciutat natal de Benito, i al MACBA, on *sine die* es preveu una retrospectiva amb totes les lletres. És una gran novetat museogràfica del nostre museu local, després de dècades de parlar dels accionistes de tot el món i sense considerar les aportacions fetes pels artistes del nostre país.

Les accions més cèlebres de Benito, barroques i sagnants, sempre m'han superat i m'han recordat les coses del missaire Hermann Nitsch, el més antagònic a la meua posició, però ja diu la dita castellana, “conocer es amar”. Ara fa vint anys, de la mà de Carles Hac Mor, Esther Xargay i la seva *Revista Parlada de Viva Veu*, el vaig conèixer personalment. Benito era un home tímid però obert a tothom que si acostés i amb ell vaig mantenir moltes xerrades que em van convèncer de la sinceritat i originalitat de la seva obra, fins i tot la “fantàstica”, com quan es deia que una vegada es va cobrir amb una pellissa de be dalt d'una muntanya i un àliga el va capturar i el va enlairar una estona, o quan es diu que va traslladar en cotxe un cadàver humà fins a Berlin... Benito és mite, un mite entre artistes però també un artista accionista de primera. Confiam que aquesta llum que ara la institució posa sobre la seva feina serveixi per revalorar el seu art accionista i per extensió tot l'art d'acció que aquí s'ha fet a la penombra. Em plau acabar aquest text amb unes belles paraules del Joaquim Pibernat, comissari de l'exposició, superposant mentalment el mot ACCIÓ! al nom Jordi Benito: “Com una fogaina a popa per atreure l'Art. Així es com imagino Jordi Benito, teia, llum d'acetilè o neó. Ell n'és el combustible. L'Art el seu botí i brúixola els seus companys de viatge o de captiveri...”

joancasellas2003@yahoo.es

1. POCC (Petit Olimp Conceptual Català), un grup que mai no ha existit, fins que fa un any jo mateix el vaig inventar com una broma literària relacionada amb la tasca d'Alexandre Cirici Pellicer a la revista Serra d'Or, i a redós d'un text sobre Fina Miralles: "Afina i Miralles el Paisatge en el cap", publicat al catàleg Corpologia, núm. 5, març 2012, pàg. 4-7 i a la revista Quadern de les Idees, les Arts i les Lletres, núm. 185, abril 2012, pàg. 15-16). ⇐

Comparteix a Whatsapp

Vols rebre els articles al teu correu electrònic?

Si t'ha agradat aquest article i vols rebre informació dels pròxims que publiquem, envia'ns el teu nom i el teu correu electrònic.

<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	

Nom (obligatori)

Correu electrònic (obligatori)

He llegit i acceptat les condicions establertes en l'[avís legal i política de privacitat](#).

Joan Casellas

